

Кушева Ж. І.

кандидат педагогічних наук
старший викладач кафедри
педагогіки, психології та управління
навчальними закладами
Житомирський державний
університет ім. І. Франка
e-mail: kushevazh@ukr.net

Психолого-акмеологічні особливості мотивації навчання студентів ЗВО

У даній статті розглянуті особливості мотивації навчання студентів у ЗВО. Поняття мотивації з точки зору різних вчених у психологічній науці і практики, розглянуті проблеми відсутності мотивації у студентів, мотивація навчальної діяльності, формування внутрішньої мотивації, види мотивів, а також умови формування позитивних мотивів до навчання студентів для професійної підготовки майбутніх спеціалістів.

Актуальність проблеми формування мотивації до навчальної діяльності студентів обумовлена тим, що в період навчання в вузі закладаються основи майбутнього професіоналізму, формується потреба і готовність до безперервної самоосвіти в умовах, що змінюються у сучасному середовищі. Модернізація змісту вищої освіти в умовах інформаційного суспільства, яка в останні роки залежить від багатьох факторів і умов, орієнтованих на виявлення резервних можливостей якості підготовки майбутніх фахівців. Основними мотивами вступу до вузу є бажання знаходитися у колі студентської молоді, велике суспільне значення професії і широка сфера її застосування, відповідність професії інтересам і схильностям і її творчі можливості. Найважливішим завданням, що стоїть перед сучасними вищими навчальними закладами, є підвищення якості навчання. Одним з напрямків, що сприяють вирішенню даної задачі, виступає діагностика і формування навчальної мотивації студентів [1].

Мотивація до навчальної діяльності є показником, критерієм успішності та якості професійного становлення майбутнього фахівця. Вивчення мотивації до навчальної діяльності обумовлено, насамперед, тим, що у більшості сучасних студентів навчальна діяльність все частіше набуває формального характеру, вона більше зорієнтована не

на отримання нових знань, не на майбутню професію як професіонала, а на успішну здачу сесії будь-якими засобами. При цьому у деяких студентів спостерігається відсутність творчого підходу, бажання працювати з додатковою літературою, самостійне спрямування щодо навчальної мети, самоконтроль, бажання проходити практику та стажування в реальних умовах.

Саме тому поняття мотиву виступає дуже значущою категорією серед психологічних понять, що пояснюють сутність людської дії, без поняття мотиву не можна розкрити психологічну природу людських дій. Мотиви навчання класифікуються на мотиви, обумовлені самою навчальною діяльністю і пов'язані з утриманням і процесом навчання, тобто пізнавальні мотиви і мотиви, пов'язані з тим, що лежить поза самою діяльністю [3].

Мотивація є не тільки одним з основних компонентів структурної організації навчальної діяльності, але й, що дуже важливо, суттєвою характеристикою самого суб'єкта цієї діяльності. Ґрунтуючись на визначенні навчальної діяльності як специфічної діяльності суб'єкта з оволодіння узагальненими способами дій, спрямованої на його саморозвиток, на основі рішення допомоги навчальних дій, спеціально поставлених педагогом і розв'язуванні навчальних завдань, зазначимо, що навчальна задача – це основна одиниця навчальної діяльності [1].

Основна відмінність навчальної задачі від всяких інших завдань, згідно Д. Б. Ельконіну, полягає в тому, що її мета і результат полягають у зміні самого суб'єкта, а не предметів, з якими діє суб'єкт. Однією з проблем оптимізації навчально-пізнавальної діяльності студентів є вивчення питань, пов'язаних з мотивацією навчання. Це визначається тим, що у системі «викладач – студент» студент є суб'єктом діяльності, до аналізу навчальної діяльності якого у ЗВО не можна підходити односторонньо, звертаючи увагу лише на «технологію» навчального процесу, не беручи до уваги мотивацію. Як показують соціально-психологічні дослідження, мотивація навчальної діяльності неоднорідна, вона залежить від безлічі чинників: індивідуальних особливостей студентів, характеру найближчої референтної групи, рівня розвитку студентського колективу[1].

Слово «мотивація» використовується в сучасній психології в двоякому сенсі: як ту що позначає систему чинників, які детермінують поведінку, і як характеристику процесу, який стимулює і підтримує поведінкову активність на певному рівні. Мотивацію, таким чином, можна визначити як сукупність причин психологічного характеру, які пояснюють поведінку людини, її початок, спрямованість і активність.

Мотивація пояснює цілеспрямованість дії, організованість і стійкість цілісної діяльності, спрямованої на досягнення певної мети. Мотив на відміну від мотивації – це те, що належить самому суб'єкту поведінки, є його стійким особистісним властивістю, зсередини що спонукає до здійснення певних дій. Іншими словами, мотив можна визначити як: спонукання до діяльності, пов'язаного із задоволенням потреб суб'єкта, сукупність зовнішніх або внутрішніх умов, що викликають активність суб'єкта і визначають його спрямованість; матеріальний або ідеальний предмет, досягнення якого виступає сенсом діяльності; усвідомлювана причина, що лежить в основі вибору дій і вчинків особистості. Таким чином, поняття «мотиву» вже є поняття «мотивація», яке виступає тим складним механізмом співвіднесення особистістю зовнішніх і внутрішніх чинників поведінки, який визначає виникнення, напрямок і способи здійснення конкретних форм діяльності [1].

Ідея А. К. Маркової про те, що мотивація навчання складається з ряду постійно змінюючих і вступають у нові відносини один з одним спонукань (потреби і сенс учіння для учня, його мотиви, цілі, емоції, інтереси). Тому становлення мотивації є не просте зростання позитивного або посилювання негативного відношення до учня, а стоїть за ним ускладнення структури мотиваційної сфери, входних в неї спонук, поява нових, більш зрілих, іноді суперечливих відносин між ними. Відповідно, при аналізі мотивації стоїть складне завдання визначення не тільки домінуючого спонукача (мотиву), але і обліку всієї структури мотиваційної сфери людини. Розглядаючи цю сферу стосовно до навчання, А. К. Маркова підкреслює ієрархічність її будови. Так, в неї входять: потреба в навчанні, сенс навчання, мотив навчання, мета, емоції, ставлення та інтерес [4].

Таким чином, можна стверджувати, що, незважаючи на різноманітність підходів, мотивація розуміється більшістю авторів як сукупність, система психологічно різнорідних факторів, що детермінують поведінку і діяльність людини. При вивченні мотивації (В. Р. Асєєв, Дж. Аткинсон, К. І. Божович, Б. В. Додонов, А. Маслоу, К. Е. Савонько) продуктивною є уявлення про неї як про складну систему, в яку включені певні ієрарханізовані структури. При цьому структура розуміється як відносно стійка єдність елементів, їх відносин і цілісності об'єкта, як інваріанту системи [6].

Формування внутрішньої мотивації є ключовою проблемою в освітній практиці, оскільки саме від неї у достатній мірі залежить освітній результат і формування майбутніх фахівців, орієнтованих на постійний процес саморозвитку і пізнання. Особливо гострим це питання стає в умовах, коли у мотивації до навчальної діяльності

студентів починають домінувати зовнішні мотиви. Відсутність внутрішньої мотивації і надмірна виразність зовнішніх мотивів є характерними рисами сучасної освіти, на що вказують не тільки викладачі, а й спеціальні дослідження з проблем мотивації до навчальної діяльності.

Слід також зазначити, що розвиток пізнавальних мотивів, внутрішньої мотивації до навчання є основою успішного навчання, як у ЗВО, так і по його закінченню. Максимальна навчальна мотивація у студентів виникає лише тоді, коли спонуканням до навчання виступає не зовнішній по відношенню до дійсності «стимул-мотив», а піднятий до особистісного сенсу змістовний пізнавальний інтерес. Саме внутрішня мотивація значимо корелює з саморегуляцією студента і продуктивністю його розумової діяльності, чого не скажеш про зовнішню мотивацію. Таким чином, ми виходимо з положення, що сприятливою базою для становлення стійкої мотивації до навчальної діяльності є мотивація досягнення мети. До тих пір, поки у студентів переважала мотивація уникнення невдач, мотивація до навчальної діяльності не може отримати розвиток на глибокому особистісному рівні [4].

Мотивація досягнення успіху є визначальним фактором у мотивації навчальної діяльності та у становленні студента у майбутню професію, виконуючи сполучну функцію при переході від одного виду мотивації до іншої. Мотивація до навчальної діяльності студента може бути представлена: як співвідношення цілей, які він прагне досягти, і внутрішньої активності його особистості [5].

Висока вмотивованість студента виражається в прийнятті ним цілей і завдань навчання як особистісно значущих, так і необхідних. При вивченні, мотивації до навчальної діяльності необхідно розглянути питання про мотивацію досягнень в сукупності з мотивацією уникнення невдач. Необхідно відзначити важливість здібностей студента до цілепокладання і рефлексії у навчальній діяльності як одних з основних компонентів мотивації до навчальної діяльності. Студент усвідомлено і самостійно організуючий процес навчальної діяльності, повинен мати навички цілепокладання, тобто вміння ставити цілі, планувати і організовувати навчальну діяльність.

Умовами формування позитивних мотивів до навчання в студентів є:

- усвідомлення найближчих (безпосередніх) та кінцевих (перспективних) цілей навчання;

- усвідомлення теоретичної та практичної значимості засвоєних знань;
- емоційна форма викладу наукової інформації;
- збагачення змісту та новизна навчального матеріалу;
- професійна спрямованість навчальної діяльності;
- вибір адекватних задач, детермінованих інформаційними та пізнавальними протиріччями в структурі навчальної діяльності;
- розвиток пізнавального інтересу окремого студента та підтримання пізнавального клімату в навчальній групі.

Вважаємо також, що мотиваційний простір професійної реалізації майбутнього фахівця складає, в першу чергу, професійна орієнтація особистості, яку найчастіше розглядають як динамічну особистісну систему. Окрім того, професійна орієнтація набуває й процесуальних характеристик, які з'являються під впливом об'єктивних та суб'єктивних факторів. При розгляді проблем, які пов'язані з професійною орієнтацією, питання про вплив мотивації на успішність діяльності є одним з більш важливих.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бакшаева Н. А. Психология мотивации студентов : учебное пособие / Н. А. Бакшаева, А. А. Вербицкий. – М. : Логос, 2009. – 184 с.
2. Божович Л. И. Отношения школьников к учебе как психологическая проблема / Л. И. Божович // Проблемы формирования личности. – М., 2011. – С. 55-107.
3. Гордеева Т. О. Мотивационные факторы, влияющие на достижения в учебной деятельности, или мотивация обучения: пять условий успеха / Т. О. Гордеева // Психология в вузе. – 2005. – № 4. – С. 3-28.
4. Маркова А. К. Психологические основы управления учебной деятельностью / А. К. Маркова. – М. : Просвещение, 1991. – 298 с.
5. Маркова А. К. Формирование мотивации учения : кн. для учителя / А. К. Маркова, Т. А. Матис, А. Б. Орлов. – М. : Просвещение, 2010. – 192 с.
6. Мусаєв К. Ф. Теоретичні основи мотивації навчальної діяльності [Електронний ресурс] / К. Ф. Мусаєв. – Режим доступа: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pfto/2010_6/files/PD610_47.pdf
7. Реан А. А. Психология адаптации личности / А. А. Реан, А. Р. Кудашев, А. А. Баранов. – СПб. : Прайм-Еврознак, 2008. – 480 с.

Кушева Ж.

Психолого-акмеологические особенности мотивации обучения студентов ЗВО

В данной статье рассмотрены особенности мотивации обучения студентов в ЗВО. Понятие мотивации с точки зрения различных ученых в психологической науке и практике, рассмотрены проблемы отсутствия мотивации у студентов, мотивация учебной деятельности, формирование внутренней мотивации, виды мотивов, а также условия формирования положительных мотивов к обучению студентов для профессиональной подготовки будущих специалистов.

Kusheva Zh.

Psychological and acmeological features of the motivation of students 'training in ZVO

In this article features of the motivation of students' learning in the ZVO are considered. The concept of motivation from the point of view of various scientists in psychological science and practice, the problems of lack of motivation among students, the motivation of learning activity, the formation of internal motivation, types of motives, as well as the conditions for the formation of positive motives for teaching students for professional training of future specialists are considered.